

JOSEP ROMEU FIGUERAS: *Joan Timoneda i la «Flor de enamorados», cançoner bilingüe. Un estudi i una aportació bibliogràfica*. Discurs llegit el dia 20 de febrer de 1972, en l'acte de recepció pública de ... a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Barcelona, 1972. 108 pàgs.

JOAN TIMONEDA: *Flor d'enamorats*. Introducció de JOAN FUSTER. València, 1973. 142 pàgs. (Clàssics Albatros», 2).

I. — Fa temps que els cançoners dels segles XVI i XVII són objecte d'especial atenció. El que s'intitula *Flor de enamorados* fou reimprès a València el 1954 per Antonio Rodríguez-Moñino i Daniel Devoto, segons l'edició de Barcelona del 1562 — la més antiga de les conservades —, l'únic exemplar de la qual es troba a la Universitat de Cracòvia. Josep Romeu s'ocupà d'un dels més bells poemes d'aquest recull, del que duu per títol *Bella de vos só amorós*, en un article publicat a la «Miscel·lània Filològica» dedicada a Antoni Griera, II, 313-332, i ha fet un detingut estudi de tot el cançoner en el seu discurs d'ingrés a la R. Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Aquest estudi va acompanyat d'una abundosa anotació bibliogràfica de les peces que componen el recull i de llurs fonts, la qual cosa ha permès a Romeu de fer alguna rectificació als treballs dels seus predecessors. Romeu ha posat així mateix en relleu la relació que aquest cançoner té amb València i la participació de Joan Timoneda en la seva compilació. Consta, en efecte, en una llicència de publicació, datada a València el 27 de gener de 1556 — donada a conèixer pel P. Fullana el 1927, i ara novament publicada per Romeu en versió més acurada — que Timoneda és el compilador d'un «libre intítulat *Flor de enamorats*, repartit en dos volumens». La paternitat de Timoneda damunt la *Flor de enamorados* és, doncs, indiscutible. La llicència concedeix a Timoneda privilegi exclusiu de publicar la *Flor* durant sis anys, i és curiós que quan tot just havia transcorregut aquest termini, aparegué l'edició de Barcelona del 1562, per Claudi Bornat. Aquesta segurament tingué per model la que Timoneda degué publicar el 1556, o al més tard el 1557, a València, que avui hem de considerar absolutament perduda.

Precedí la llicència de publicació del 1556 un privilegi del 1553, que Felip II, encara príncep, concedí a Timoneda, del qual sembla que aquest no féu ús. Els materials que hom hi esmenta són els mateixos de la llicència del 1556, però no tots figuren en la *Flor*. Alguns foren aprofitats en altres reculls de Timoneda. Així mateix materials continguts en la *Flor* han passat a altres reculls poètics com les *Rosas* i les *Silvas* de romanços. «El fet de constatar que ha d'haver existit una edició de la *Flor* d'entre 1556 i 1557 evidencia que la *Silva* barcelonina de Jaume Cortey, 1561, prengué una part del seu material del nostre cançoner, però no a l'inrevés, com s'ha cregut fins ara, el qual procés també haviem de seguir algunes altres *Silvas* compilades posteriors, tot contribuint, així, a la difusió d'aspectes del repertori de la *Flor*». Les darreres pàgines del discurs són una síntesi del treball i posen en relació els resultats obtinguts amb la bibliografia de Timoneda. Hi ha en apèndix la fitxa bibliogràfica i l'índex de la *Flor de enamorados* amb rectificacions de Romeu. Tot passant, anotem la remarca que fa Romeu sobre la cançó en forma de romanç amb refrany, núm. 216 de la *Flor*, la qual fa sospitosa «la teoria dels orígens del romancer correntment acceptada, que suposa la no existència de cançó narrativa amb refrany a la península, teoria que també desmenteix l'ús de cantar-los amb ells a Catalunya i el fet que els romancets lírics antics amb refrany, de caire profà o religiós, bé que poc estudiats, no són gens infreqüents».

II. — En la *Flor de enamorados* hi ha 54 poesies en català, que han estat pu-

blicades per Joan Fuster al vol. II dels «Clàssics Albatros». Fuster tingué notícia del discurs de Romeu quan el seu llibre ja havia entrat en màquina, però encara arribà a temps per recollir-ne la tesi principal. L'edició va precedida d'una introducció feta amb la precisió i la informació que són habituals en les obres històriques de l'escriptor valencià. Aquest estudi i el de Romeu no s'exclouen, i mentre Romeu ha estudiat a fons els problemes bibliogràfics, Fuster ha donat una excel·lent anàlisi dels poemes i els ha posats en relació amb l'ambient valencià on nasqueren. Un i altre autor tenen raó de plànyer-se de la poca atenció que historiadors i crítics han prestat fins ara a aquests reculls. Les poesies catalanes de *Flor de enamorados* constitueixen una estimable col·lecció de la nostra poesia del segle XVI, en el qual s'han filtrat ja formes dialectals que encara no havien aparegut a les *Obres o trobes*. Aquelles continuen la tradició de la poesia dels cançoners i no és rar que l'element més valuós siguin els refranys, moltes vegades proverbis populars, que, com diu Fuster amb frase gràfica, serveixen de *trampolí* als poetes. Aquests han glossat els refranys amb diversa fortuna. La influència de la poesia cortesana hi és visible, bé que les obres que componia o editava Timoneda no es feien per als palaus sinó per al carrer. «A pesar de tot això», diu Fuster, «les cançons catalanes del *Flor d'enamorats* tenen una gràcil dignitat de dicció: la llengua hi és viva i saborosa. L'aire dels versos respon a una matemàtica afable. I el color de les frases, l'impacte dels idiotismes, els sobreentesos afilats, hi agreguen un toc d'entremaliadura». Entre les poesies reunides a la *Flor* n'hi ha diverses d'originals del mateix Timoneda, entre les quals hi ha la que duu per primer vers *Bella de vós só amorós* — que serví també de tema a una poesia de Pere Serafi — i és de les més gracioses de la *Flor*.

Un fet digne de remarca és que la llengua catalana va ràpidament en retrocés en els reculls publicats per Timoneda després de la *Flor*. Al *Sarao de amor*, del 1561, el català queda reduït a poc més de mitja dotzena de peces. Fuster es fixa en aquest fet i en les seves motivacions històriques i sociològiques. «El comerç del llibre», diu, «del fullet, dels plec solts, resulta temptador en castellà. En català les possibilitats es deterioraven de dia en dia, i més, com més es distanciaven culturalment el Principat i el País Valencià. El *Flor d'enamorats* encara era viable alhora per a València i Barcelona entorn del 1560; però l'aïllament mutu i les divergències dialectals començaven a pesar-hi i, a la llarga, les vendes en patien. Timoneda ho percebia. El castellà li brindava majors oportunitats».

Al final dels textos, Fuster ha reproduït en facsímil la llicència de publicació de la *Flor* concedida a Timoneda el 1556, i en apèndix una cançó bilingüe que ja figura en l'edició de *Flor de enamorados* del 1562, unes cobles que hi foren incorporades a partir de l'edició del 1601, cinc cançons catalanes i dos sonets plurilingües del *Sarao de Amor*, del 1561, una versió de *Bella de vós só amorós*, segons text de Josep Romeu, amb algun retoc, més completa que la de la *Flor de enamorados*, i tres altres cançons, una intercalada al volum de comèdies *Turiana* i altres dues pertanyents a la temàtica de Nadal, que anteriorment havien estat publicades per Romeu.

Bé que el recull sigui breu, una taula de primers versos al final no hauria estat sobrera.

Pere BOHIGAS